

U skućenim i teškim političkim okolnostima treba tražiti uzroke direktnog neisticanja političkih tema. radovi s pretežno književnom problematikom češće su prisutni na stranicama »Kola« kada je S. Vraz bio jedini urednik. No i »apolitični« tekstovi imali su svoju širu, nacionalnu dimenziju, jer su ih pisali i uređivali ljudi koji su već prihvatili modernu nacionalnu (hrvatsku ili neku drugu) ideju. U svemu, tekstovi objavljeni u prvom tečaju »Kola« od 1842. do 1853. nezaobilazan su izvor za upoznavanje tadašnje povijesti Hrvatske. Stoga se i ovo reprint-izdanje može samo pozdraviti.

Tomislav Markus

ZNAMENJA VLASTI I ČASTI U HRVATSKOJ U 19. STOLJEĆU, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 1994., 134 str.

U Hrvatskome povijesnome muzeju u Zagrebu održana je izložba državnih simbola Hrvatske iz XIX. stoljeća u trajanju od 11. siječnja do 27. ožujka 1994. godine. Izložba je, uz povijesno-istraživački aspekt, bila djelomično motivirana popularnim ciljevima, tj. povećanim zanimanjem javnosti za političke događaje u Hrvatskoj u XIX. stoljeću, posebno u vezi sa zasjedanjima Hrvatskog sabora. Cilj izložbe nije bio iznositi političke događaje kronološkim redom, već preko izlaganja državnih i političkih simbola interpretirati novije razdoblje hrvatske povijesti. Knjiga »Znamenja vlasti i časti u Hrvatskoj u 19. stoljeću« zamišljena je kao monografija o navedenoj izložbi, tj. književno iznošenje svih bitnih podataka i povijesne građe vezane uz izložbu. Knjiga sadržava tekstualni dio s nekoliko kraćih članaka, koji objašnjavaju najvažnije političke i državne simbole, te obrede vezane uz njih, i kataloški dio s fotografijama i portretima značajnih osoba i znamenja, popraćenih osnovnim opisom i objašnjenjem.

U članku Jelene Borošak-Marijanović »Zastave hrvatskih banova« (23–29) opisane su zastave hrvatskih banova od XIII. do druge polovice XIX. stoljeća, tj. do bana Levina Raucha (1868.–1871.). Opisuje se značenje zastave u odnosu prema banskoj časti, pošto se zastava, od ranijeg simbola vojne vlasti potpuno pretvarala, sa smanjivanjem banskih ovlasti pod Habsburgovcima, u politički simbol. Banska zastava, kroz cijelo navedeno razdoblje, ostala je simbol hrvatske državnosti (do polovice XIX. stoljeća plemićko-staleške) ali i pokazatelj promjene političkog položaja Kraljevine Hrvatske u pojedinim vremenskim razdobljima.

Marija Šercer, u članku »Obred ustoličenja hrvatskih banova« (32–46), opisuje načine banske instalacije, odnosno uvođenja u bansku čast od XV. stoljeća do L. Raucha. Istaknuto je da su habsburški vladari često zadržavali slanje zastave i plaćanje banskog banderija, te nastojali da banovi, prije instalacije u Hrvatskoj, polože zakletvu na dvoru. Podrobnije su opisane banske instalacije Ivana Draškovića (1732.–1733.), Franje Vlašića (1832.–1840.), Franje Haltera (1842.–1845.), Josipa Jelačića (1848.–1859.), Josipa Šokčevića (1860.–1867.) i L. Raucha, čije je instalacija (1868.) bila posljednje svečano ustoličenje hrvatskog bana.

U članku Marije Šercer »Plemićke sablje 19. stoljeća« (49–55) opisane su hijerarhijske razlike unutar plemićkog staleža u XIX. stoljeću, način odijevanja plemstva, te društveno značenje nošenje pojedinih tipova sablji. Autorica daje i detaljni opis fotografija pojedinih sablji iz kataloškog dijela knjige. U članku iste autorice »Propis za činovnike u

Hrvatskoj i Slavoniji s osobitim osvrtom na sblje« (57–61) opisuje se uniforma za državne činovnike prema propisu iz srpnja 1852. uz detaljan opis nekoliko propisanih tipova sablji.

Marina Bregovac Pisk, u članku »Serijski portreti druge polovine 19. stoljeća u Hrvatskoj« (63–69), donosi osnovne podatke o portretima pojedinih istaknutih osoba hrvatskoga javnog života (Ivana Mažuranića, Lavala Nugenta, Ivana Nepomuka III. Erdödyja, J. Jelačića i L. Raucha) i o njihovim autorima. Svi članci sadržavaju bilješke s navođenjem korištenih izvora i literature te sažetak na njemačkom jeziku, što im daje i formalni karakter kratkih, ali stručnih i informativnih članaka.

U kataloškom dijelu (73–134) najprije se opisuju banske zastave Nikole Erdödyja, F. Vlašića, J. Jelačića, J. Šokčevića i L. Raucha (75–76), te banska žezla Ignjata Gyulaja i F. Vlašića (76). U rubrici »Portreti hrvatskih banova – ulja na platnu« (78–82) opisani su portreti I. Draškovića, I. Nepomuka III. Erdödyja, I. Gyulaja, F. Vlašića, J. Jelačića, L. Raucha. Kolomana Bedekovića, I. Mažuranića, Ladislava Pejačevića, Dragutina Khuena-Héderváryja i Teodora Pejačevića. Kod grafičkih portreta hrvatskih banova dani su opisi portreta Juraja IV. Zrinskog, F. Hallera, J. Jelačića, Johanna Coroninija i J. Šokčevića (83–85). Ostale rubrike kataloškog dijela sadržavaju opise portreta pripadnika hrvatskog plemstva s uljem na platnu (86–91), litografske portrete hrvatskog plemstva (93–94), portrete hrvatskih državnih činovnika (95), fotografije hrvatskog plemstva (97–100), opis paradnih i vojnih sablji hrvatskih banova (102), hrvatskog plemstva (104–110) i državnih činovnika (112–114), opise svećanih odora (116–117) i nakita (118–121). Kataloški dio završava priložima veduta i raznih prizora (122–123), priložima o arhivskoj i tiskanoj građi (124–125), popisom presnimaka i fotokopija (127–129), popisom slika (130–131), kazalom osobnih (131–133) i geografskih (133–134) imena, te popisom sponzora, koji su financirali postavljanje izložbe.

Monografija »Znamenja vlasti i časti u Hrvatskoj u 19. stoljeću« ne pruža samo sva relevantna objašnjenja vezana uz izložbu nego i daje dokumentiranu i jasnu sliku o važnom segmentu novije povijesti Hrvatske. Materijali skupljeni u knjizi odnose se manjim dijelom na razdoblje prije XIX. stoljeća, te na početak XX. stoljeća, ali najvećim dijelom pokrivaju razdoblje od 1830. do 1880. godine. Vrlo pregledno iznošenje građe olakšava korištenje ovom knjigom ne samo stručnjacima (povjesničarima i povjesničarima umjetnosti), već i svima, koje zanimaju simboli državnosti i nositelja političkog života u Kraljevini Hrvatskoj u XIX. stoljeću.

Kao jedini nedostatak moglo bi se istaknuti nespecificiranje izraza »Hrvatska« u naslovu. Iz iznijete građe, naime, vidljivo je da se radi o prostoru civilne Hrvatske i Slavonije, a ne o cjelokupnom hrvatskom etničkom prostoru. To je razumljivo, jer je Kraljevina Hrvatska, odnosno Trojedna Kraljevina, do razvojačenja Vojne granice 80-ih godina XIX. stoljeća, obuhvaćala de facto samo hrvatski i slavonski Provincijal. Samo su na tom prostoru, u većem dijelu prošlog stoljeća, egzistirale osnovne institucije hrvatske državnosti, tako da su i simboli njezine državnosti mogli potjecati samo s prostora civilne Hrvatske i Slavonije

Tomislav Markus